

НАУКОВІ СТАТТІ

Калаур Іван
доктор юридичних наук, професор
заслужений юрист України,
професор кафедри цивільного права і процесу
Західноукраїнський національний університет,
Тернопіль, Україна
<https://orcid.org/0000-0003-1736-6175>
e-mail: kalaury@gmail.com

Зайцева-Калаур Інна
кандидатка юридичних наук, доцентка,
доцентка кафедри цивільного права і процесу
Західноукраїнський національний університет,
Тернопіль, Україна
<https://orcid.org/0000-0001-5924-5844>
e-mail: innavzk@gmail.com

УДК 347.122

<https://doi.org/10.69724/2786-8834-2025-4-1-6-18>

ЦИФРОВА РІЧ ЯК ОБ'ЄКТ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ: ЗАКОНОДАВЧА МОДЕЛЬ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ТА ДОКТРИНАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ

Калаур Іван, Зайцева-Калаур Інна. Цифрова річ як об'єкт цивільних прав: законодавча модель правового режиму та доктринальні тенденції

Анотація

Наукову статтю присвячено доктринальному аналізу законодавчих положень про цифрову річ та наукових тенденцій щодо розробки вчення про цей новий об'єкт цивільних прав, який створюється та існує виключно у цифровому середовищі та має майнову цінність. Визначено об'єктивні передумови внесення змін до Цивільного кодексу України, які розкривають поняття цифрової речі, окреслюють орієнтовний перелік благ, що становлять її види й зумовлюють можливість застосовувати до цифрових речей положення цього Кодексу про річ. В орієнтовний перелік видів цифрових речей не включені бездокументарні цінні папери, електронні гроші та онлайніві облікові записи, що стало предметом дискусії в юридичній літературі. В основу авторської підтримки законодавця покладено науковий аналіз змісту обидвох частин статті 177 Цивільного кодексу України, які законодавчо закріплюють

можливість існування об'єктів цивільних прав у матеріальному світі та/або цифровому середовищі, та сутність, правовий режим і притаманне лише їм функціональне навантаження у задоволенні інтересів учасників цивільних правовідносин.

Спростовано доцільність розбудови наукового підходу до визначення «цифрової речі» як окремого виду речі, що розвиває концепт широкого розуміння речі, який не властивий національному правопорядку. Зроблено застереження, що використання законодавцем у словосполученні «цифрова річ» категорії «річ» є умовним, воно не викликає потребу в пошуку нових критеріїв класифікації речей і зроблено задля законодавчої можливості поширення режиму речі на цифрову річ. Такий підхід відповідає тенденціям правопорядків загального права поширювати загальні положення про титули на майно щодо відносин присвоєння та передавання віртуальних активів.

Зроблено акцент на доводах, що відмежовують літературний твір як об'єкт авторського права від матеріального та цифрового об'єктів, в яких зафіксовано зміст твору, як окремих об'єктів цивільних прав, особливості правового режиму яких встановлені законом. У цифровому середовищі таким цифровим об'єктом є цифровий контент, особливості поставки якого визначаються окремим законодавчим актом. Втім, якщо цифровий контент розміщено на матеріальному носії, до його обороту застосовуються положення про речі.

Ключові слова: цифрова річ, цифровий контент, віртуальні активи, цифрове середовище, об'єкти цивільних прав, цінні папери, електронні гроші.

Вступ.

Постановка проблеми. Четверта промислова революція, яку ще називають цифровою ерою розвитку людства, сьогодні увійшла в четверту фазу (етап) свого перебігу – так звану *Digital Next Wave*. Цей етап характеризується глобальними суспільними трансформаціями, конвергенцією традиційного та цифрового бізнесу, глибокою інтеграцією цифрових технологій у всі аспекти життя та господарювання і включає в себе широкий спектр сучасних цифрових технологій, які використовуються для оптимізації виробничих процесів та створення нових можливостей для бізнесу¹.

Широкий та динамічний спектр інноваційних можливостей, які відкриває для людини та підприємництва невідомий розвиток цифрових технологій, матимуть вагомому суспільну значимість та оптимально слугуватимуть задоволенню публічних і приватних інтересів, якщо суспільні відносини, що виникатимуть у процесі їх реалізації, отримають адекватне у часі та скероване на майбутнє правове регулювання. Втім потрібно зауважити, що в Україні до недавнього часу практична реалізація багатьох цифрових рішень значно випереджала чинну законодавчу базу, в якій були відсутні навіть поняття про те, що вже давно створено та успішно функціонує на ринку². На цей час до Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) внесено зміни, якими розширено коло об'єктів цивільних прав цифровими речами, якими є віртуальні активи, цифровий контент та інші блага, які створюються та іс-

¹ Калініченко Л. Л. Цифрова ера: трансформація та виклики перехідного періоду від «industry 4.0» до «industry 5.0». *Економіка та суспільство*. 2024. Вип. 61. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-61-5>

² Як зміниться регулювання сфери цифрових послуг та цифрового контенту. URL: <https://www.pwc.com/ua/uk/publications/tax-and-legal-alert/2023/digital-services-content-regulation.html> (дата звернення: 19.01.2025).

нують виключно у цифровому середовищі та мають майнову цінність. Новизна цих правових категорій зумовила великий інтерес до пізнання їх сутності, особливостей правового режиму та механізмів обороту. В науці цивільного права відсутні чіткі та однакові тенденції у розв'язанні перелічених завдань, а запропоновані доктринами рішення доволі часто мають діаметрально протилежну скерованість.

Загальний огляд підходів до дослідження тематики цифрової речі. У науці цивільного права останніми роками спостерігається значне поживлення у вивченні питань правового режиму віртуальних активів, цифрового контенту та інших благ, що створені та існують у цифровому середовищі, які, разом узяті, у ЦК України називаються цифровими речами.

Сутність цифрової речі крізь призму сутності окремого блага, яке вона становить, з'ясували А. С. Сліпченко та С. О. Сліпченко³. На їхнє переконання, сутність цифрової речі являє собою результати інтелектуальної, творчої діяльності, інформацію, майнові права, безготівкові гроші, бездокументарні цінні папери, послуги, особисті немайнові блага тощо. Водночас С. О. Сліпченко доводить, що онлайн-обліковий запис не є об'єктом цивільних прав. Є. О. Мічурін зауважує, що поява у ЦК України цифрової речі є своєчасною і розглядає її як окремих вид речі, демонструючи широке розуміння речі, тобто не лише як матеріального, а й цифрового об'єкта цивільних прав⁴. І. Я. Бабецька, здійснюючи авторський підхід до виокремлення властивостей цифрової речі, припускає можливість вважати цифрові речі особливим родом безтілесних речей, або квазіречами, що зумовлює поширення на ці об'єкти режиму власності⁵. Р. А. Майданик доходить висновку, що право України, Англії та Уельсу характеризує тенденція до визнання криптоактивів об'єктами права власності, володіння або його функціональним еквівалентом у вигляді контролю над віртуальним активом⁶.

Метою і завданнями наукової статті є доктринальний аналіз законодавчих положень про цифрову річ як об'єкта цивільного права та з'ясування сучасних тенденцій науки цивільного права у розробленні вчення про цифрову річ як благо, яке створюється та існує виключно у цифровому середовищі та має майнову цінність.

Основна частина. Виходячи з довгострокових пріоритетів соціально-економічного, науково-технічного, національно-культурного розвитку нашої держави та враховуючи світові напрямки розвитку й досягнення у сфері інформатизації, в Україні затверджено Національну програму інформатизації (далі – Програма), яка спрямо-

³ Сліпченко А. С., Сліпченко С. О. Цифрова річ як «новий» об'єкт «нових» цивільних правовідносин. *Право і безпека – Law and Safety*. 2023. № 4 (91). С. 74.

⁴ Мічурін Є. О. Цифрова річ: щодо подальшого вдосконалення правового регулювання. *Актуальні питання модернізації приватноправових відносин: європейський досвід та перспективи. Матвєєвські цивілістичні читання: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. Київ, 20 жовт. Київ, 2023. С. 101.*

⁵ Бабецька І. Я. Цифрові речі як об'єкти цивільних прав. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького: Серія Право*. Вип. 17(29). 2024. С. 142–149.

⁶ Майданик Р. А. Правові титули і передання криптоактивів: європейський досвід і перспективи. *Актуальні питання модернізації приватноправових відносин: європейський досвід та перспективи. Матвєєвські цивілістичні читання : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. Київ, 20 жовт. Київ, 2023. С. 79.*

вана на розв'язання проблем розвитку інформаційного суспільства, підвищення ефективності та результативності державного управління, національної безпеки і оборони, демократизації суспільства⁷. Указана Програма визначає цифровізацію як процес впровадження цифрових технологій у всі сфери суспільного життя, а отже, і у сферу приватноправових відносин. З-поміж іншого, у Програмі опосередковується поняття цифрових технологій, зроблено акцент на правових рішеннях.

Однак в умовах конвергенції приватноправових відносин із цифровими технологіями, у площині їх законодавчого регулювання правові рішення до недавнього часу приймалися без базисної правової основи у ЦК України та мали дискретний характер, що зумовлювався завданнями законодавчого регулювання відносин. Показовою демонстрацією такого законодавчого підходу є визначення цифрового контенту в Законі України (далі – ЗУ) «Про авторське право і суміжні права» як будь-які відомості чи дані в електронній (цифровій) формі, що містять об'єкти авторського права та/або суміжних прав і можуть зберігатися та/або поширюватися у вигляді одного або декількох файлів (частин файлів), записів у базі даних на зберігаючих пристроях комп'ютерів, серверів тощо у мережі Інтернет (ст. 1)⁸.

Нині, окрім цифрового контенту, дедалі частіше об'єктами майнового обороту стають інші блага, які створені та існують виключно у цифровому середовищі. Наприклад, у метавесвіті люди можуть володіти віртуальною землею та жити на дохід від неї. Тож, віртуальна земля приносить реальні доходи та стає цінним активом. Тому, цифровий сектор економіки відкриває нові способи заробітку для українців.

Водночас Міністерство цифрової трансформації України разом із Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку тривалий час працює над легалізацією ринку віртуальних активів. Це сприятиме розвитку цифрової економіки та залученню додаткових коштів у державі, які можна спрямувати на підтримку Сил оборони. Адже часто віртуальний актив приносить реальний дохід⁹.

Україна є асоційованим членом Європейського Союзу та активно співпрацює з ЄС у сфері регулювання фінансових послуг. Тож, євроінтеграція – це орієнтир і для запуску українського ринку віртуальних активів. Наша країна може стати першою державою в Європі, яка запровадить у правове поле MiCA, бо наразі цього ще не зробила жодна юрисдикція¹⁰.

⁷ Про Національну програму інформатизації : Закон України від 01.12.2022. № 2807-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2807-20#Text> (дата звернення: 19.01.2025).

⁸ Про авторське право і суміжні права : Закон України від 01.12.22. № 2811-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#n855> (дата звернення 22.01.2025).

⁹ Розвиток цифрової економіки : ухвалено законопроекти про цифрові речі та цифрові послуги. URL: <https://ivankivska-gromada.gov.ua/news/1691746472/> (дата звернення 22.01.2025).

¹⁰ Віртуальні активи в законі: В Україні представлений довгоочікуваний документ для запуску ринку. URL: <https://www.nssmc.gov.ua/virtualni-aktyvy-v-zakoni-v-ukraini-predstavleni-dovhoochikuvanyi-dokument-dlia-zapusku-rynku/> (дата звернення 23.01.2025).

Отже, останнім часом з'явилися і продовжують з'являтися об'єкти, які потребують дослідження задля прийняття важливих рішень щодо їх належного регулювання в Цивільному кодексі з узгодженням норм про них у різних його книгах¹¹.

Одним із таких важливих рішень було прийняття ЗУ «Про внесення змін до Цивільного кодексу України щодо розширення кола об'єктів цивільних прав»¹². До прийняття цього Закону «системі не було зрозуміло, що таке “віртуальний актив”. Тому ми працювали над тим, щоб зробити віртуальні речі такою самою сутністю, як, наприклад, мобільний телефон. І це вдалося. Тобто зараз у нас прописано, що таке “цифрова річ” і які ознаки вона має, яке правове регулювання до неї може застосовуватися», – прокоментував ухвалений Закон заступник міністра цифрової трансформації України з розвитку ІТ Олександр Борняков¹³.

Назва вказаного законодавчого акта не повною мірою розкриває всю його суспільну значимість: він не тільки розширив коло об'єктів цивільних прав, доповнивши його благами, що створюються та існують виключно у цифровому середовищі та мають майнову цінність, а й визначив базові правові постулати здійснення і захисту цивільних прав на ці об'єкти, ставши нормативним імпульсом розвитку цивільного законодавства, яке регулюватиме їх майновий оборот.

Водночас ЦК України поповнився низкою термінологічних новел, одним з яких є цифрове середовище. В юридичній літературі та вітчизняному законодавстві зустрічаються різні термінологічні підходи до найменування явища, яке в законі визначено як «цифрове середовище»: «цифровий простір», «віртуальне середовище», «Інтернет-мережа» тощо.

У законодавстві України відсутнє легальне визначення поняття «цифрове середовище», однак це словосполучення є нормативним, оскільки Міжнародні договори Всесвітньої організації інтелектуальної власності про авторське право та про виконання і фонограми у тексті вживають поняття «цифрове середовище» для охоплення широкого кола комп'ютерних мереж, в яких можуть використовуватися такі майнові права суб'єктів авторського права і суміжних прав, як право на відтворення та на розповсюдження серед широкої публіки, право зробити записані виконання та фонограми доступними. Численні Директиви ЄС також оперують поняттям «цифрове середовище» під час характеристики місця та багатьох способів здійснення прав інтелектуальної власності. Угода про асоціацію між Україною та ЄС у ст. 244 теж передбачає положення про захист прав інтелектуальної власності у цифровому середовищі.

¹¹ Нетипові об'єкти : зб.ст. / за ред. І. В. Спасибо-Фатєєвої. Харків : ЕКУС, 2022. С. 5.

¹² Про внесення змін до Цивільного кодексу України щодо розширення кола об'єктів цивільних прав : Закон України від 10.08.2023 № 3320-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3320-20#Text> (дата звернення 23.01.2025).

¹³ Громадяни України тепер можуть володіти «цифровими речами». URL: <https://cxid.info/172959.html> (дата звернення 24.01.2025).

«Цифрове середовище» – це ширше поняття, ніж мережа «Інтернет» та інтернет-сайт. Цифрове середовище включає в себе як вебсайти (і вебсторінки як складники вебсайтів), так і електронні документи, файли, в тому числі оцифровані об'єкти інтелектуальної власності, які використовуються на відповідних пристроях, що не передбачають паперової форми документообігу (комп'ютери, ноутбуки, планшети, телефони, інші види так званих «гаджетів»)¹⁴.

Термін «цифрова річ» є теж новелою цивільного законодавства, умовним і узагальнювальним поняттям. Слідуючи прийомам законодавчої техніки, законодавець цим поняттям в одну правову категорію зібрав блага, що створюються та існують виключно у цифровому середовищі й мають майнову цінність. Ідеться про віртуальні активи, цифровий контент та інші блага, щодо яких застосовуються положення ч. 1 ст. 179¹ ЦК України.

У доктрині цивільного права позитивно сприймається законодавчий підхід до відкритого переліку таких благ, адже людство, як зауважувалося вище, сьогодні лише увійшло в четверту фазу цифрової ери, яка не є завершальною, оскільки в сучасних наукових дослідженнях впливу цифровізації та технічного прогресу на економічні моделі прогнозують п'яту фазу «Industry 5.0», яка передбачає більшу інтеграцію людини в технологічний процес.

В орієнтовному переліку видів цифрових речей поруч із віртуальними активами та цифровим контентом в одному ряду не стоять бездокументарні цінні папери та електронні гроші. Формально вони відповідають властивостям цифрової речі, які визначені у ч. 1 ст. 179¹ ЦК України, адже кожен із них є окремим благом, яке існує та обіг якого здійснюється у цифровому середовищі за допомогою інформаційних технологій. Потрібно зауважити, що в першій редакції Законопроєкту № 6447 «Про внесення змін та доповнень до Цивільного кодексу України, спрямованих на розширення кола об'єктів цивільних прав» цифровими речами були визначені віртуальний актив, цифровий контент, онлайн-обліковий запис, гроші та цінні папери, що існують виключно у цифровій формі¹⁵.

Відповідь на запитання: «Чому в прийнятому законі є нова стаття і змінений підхід до вирішення питання благ, що належать до категорії цифрових речей?» – лежить у площині аналізу змісту обидвох частин ст. 177 ЦК України. Відповідно до ч. 1 цієї статті гроші, цінні папери та цифрові речі (саме у такій послідовності вони визначені у ч. 1 ст. 177 ЦК України) є окремими видами об'єктів цивільних прав. Кожен з них має свою сутність, свій правовий режим та притаманне лише йому функціональне навантаження у задоволенні інтересів учасників цивільних правовідносин. Водночас у ч. 2 ст. 177 ЦК України зроблено застереження,

¹⁴ Тарасенко Л. Інтернет-сайт як об'єкт ІТ права. URL: <http://tspartners.lviv.ua/articles/internet-sajt-jak-objekt-it-prava/> (дата звернення 24.01.2025).

¹⁵ Про внесення змін та доповнень до Цивільного кодексу України, спрямованих на розширення кола об'єктів цивільних прав : Проєкт Закону від 15.12.2021. № 6447. URL: <blob:https://itd.rada.gov.ua/2445c4fd-e8cc-4a81-bbf4-3954b74330a8> (дата звернення 24.01.2025).

що об'єкти цивільних прав можуть існувати в матеріальному світі та/або цифровому середовищі, що зумовляє форму об'єктів, особливості набуття, здійснення та припинення цивільних прав і обов'язків щодо них. Так, відповідно до п. 3 ст. 8 ЗУ «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки»¹⁶ цінні папери існують в електронній (електронні цінні папери) та паперовій (паперові цінні папери) формах. Електронний цінний папір відображається у вигляді облікового запису на рахунку в цінних паперах у системі депозитарного обліку цінних паперів. Паперовий цінний папір оформлюється на матеріальному носії як документ, що містить найменування виду цінного папера, а також визначені законодавством реквізити. Отже, незалежно від того, чи цінний папір існує в матеріальному світі, чи у цифровому середовищі, його сутність не змінюється, він залишається фінансовим інструментом, який засвідчує виникнення та існування певного права, що може бути реалізоване суто за наявності права на цінний папір, а їх обіг відбувається за правилами, що стосуються саме обігу цінних паперів та їх окремих видів.

Однотипну функцію цінних паперів у цифровому середовищі виконує окремих вид віртуальних активів — токени. Це цифровий сертифікат, який гарантує зобов'язання компанії перед його власником. Токени можна назвати криптовалютичним аналогом акцій або цінних паперів, з тією відмінністю, що контроль за всіма транзакціями здійснюється через технологію блокчейн¹⁷. З-поміж інших видів токенів виокремлюють токени-акції, що є цифровим аналогом акції компанії. Їх випускають, щоб залучити інвестиції для розвитку чинних проєктів чи розробки нових. Власники таких токенів можуть отримати дивіденди, які є відсотком від доходу або частиною комісій за транзакції мережі. Власники токенів-акцій можуть голосувати за інвестиційні пропозиції компанії. Кількість голосів пропорційна пакету токенів-акцій¹⁸.

Подібні дослідницькі підходи можна зробити при розмежуванні цифрових речей та електронних грошей, які виражають одиницю вартості, що зберігаються в електронному вигляді, випущені емітентом електронних грошей для виконання платіжних операцій (у тому числі з використанням наперед оплачених платіжних карток багатопільового використання), які приймаються як засіб платежу іншими особами, ніж їх емітент, та є грошовим зобов'язанням такого емітента електронних грошей¹⁹.

¹⁶ Про ринки капіталу та організовані товарні ринки : Закон України від 23.02.2006 р. № 3480-IV в ред. Закону від 19.06.2020 № 738-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15/print1491296480899025#Text> (дата звернення 25.01.2025).

¹⁷ Що таке токени, які вони бувають та як на них заробити. URL: <https://mc.today/uk/shho-take-tokeni-yaki-voni-buvayut-ta-yak-na-nih-zarobiti/> (дата звернення 25.01.2025).

¹⁸ Чи є токен криптовалютою? URL: <https://novynarnia.com/2023/05/03/chi-ye-token-kriptovalyutoyu/> (дата звернення 26.01.2025).

¹⁹ Про платіжні послуги : Закон України від 30.06.2021 № 1591-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20#n1249> (дата звернення 27.01.2025).

У наукових дослідженнях тематики «цифрової речі» поставлено під сумнів коректність використання в національному законодавстві такого словосполучення. З цього приводу зроблено застереження, що введення в законодавство поняття «цифрова річ» термінологічно не зовсім точне, а тому більш прийнятним було б використання концепту «цифрового активу» як нового об'єкта цивільних прав, що охоплював би різні види цифрових цінностей, і крім того, також слідував за західною традицією вживання поняття «asset» у цьому аспекті²⁰.

Легальне поняття «активів» визначене у ст. 1 ЗУ «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», відповідно до якого активи – це ресурси, контрольовані підприємством у результаті минулих подій, використання яких, як очікується, приведе до отримання економічних вигод у майбутньому²¹. Тому вживання терміна «цифрові активи» зумовлювало би проблематику оцінки електронних цінних паперів та електронних грошей як окремих об'єктів цивільних прав. Тож, з метою розширення кола об'єктів цивільних прав новими об'єктами, що існують виключно у цифровому середовищі, у ЦК України було застосовано термін «цифрова річ». Більше того, використання цього терміна дало змогу змоделювати норму про можливість застосування до цифрових речей положень ЦК України про речі, якщо інше не встановлено цим Кодексом, законом або не випливає із сутності цифрової речі, як стартового підходу до визначення правового режиму віртуальних активів, цифрових контентів, та інші блага, щодо яких застосовуються положення ч. 1 ст. 179¹ цього кодифікованого акта.

Подвійну проблематику із запровадженням у ЦК України категорії «цифрова річ» вбачає Є. Мічурін. Перша пов'язана із співвідношенням понять «річ» (ст. 179 ЦК України) та «цифрова річ» (ст. 179¹ ЦК України) як родове і видове. Автор вважає, що слідуючи формальній логіці, поняття «річ» охоплює собою «цифрову річ» як загальне та окреме, через що до ст. 179 ЦК України запропоновано застосовувати обмежувальне тлумачення, адже антиподом цифрової речі є матеріальна річ. У підсумку зроблено пропозицію змінити назву ст. 179 ЦК України на таку, як «Матеріальна річ»²².

Такий доктринальний підхід щодо співвідношення обидвох категорій спонукатиме до широкого розуміння речі не лише як матеріального об'єкта цивільних прав, а й цифрового об'єкта та для його завершеності неодмінно вимагатиме потребу вибудувати теоретичну модель співіснування матеріального світу та цифрового середовища. Не виключаємо можливість такого сектору наукового дослідження, однак,

²⁰ Даниленко О. В. Щодо цифрових речей як нових об'єктів цивільних прав. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/19642/1/Danilenko_148-154.pdf (дата звернення 28.01.2025).

²¹ Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 №996-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (дата звернення 28.01.2025).

²² Мічурін Є. О. Цифрова річ: щодо подальшого вдосконалення правового регулювання. *Актуальні питання модернізації приватноправових відносин: європейський досвід та перспективи. Матвєєвські цивілістичні читання* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. Київ, 20 жовт. Київ, 2023. С. 101.

на наше переконання, використання законодавцем у словосполученні «цифрова річ» категорії «річ» є умовним, воно не зумовлює потребу пошуку нових критеріїв класифікації речей і зроблено задля законодавчої можливості поширення режиму речі на цифру річ. Такий законодавчий прийом є виправданим з огляду на те, що сьогодні правопорядки загального права та цивільного права зазвичай прагнуть поширювати загальні положення про титули на майно щодо відносин присвоєння та передавання віртуальних активів із одночасним впровадженням спеціального законодавства, яке передбачає особливості титулів і передавання цього нематеріального майна²³.

Наступна наукова дискусія стосується питання подвійної правової природи об'єкта, який існує у цифровому середовищі й матеріальному світі. До таких належать, наприклад, об'єкти авторського права – літературні твори, які можуть брати участь у цивільному обороті як у вигляді друкованих книг (об'єкти матеріального світу), так і електронних книг (існує у цифровому середовищі). Тому логічно виключити з ч. 1 ст. 179¹ ЦК України слово «виключно» і подати її в такій редакції: «Цифровою річчю є благо, що створюється та існує у цифровому середовищі та має майнову цінність»²⁴.

У контексті вирішення поставленої проблематики трапляються і більш загальні та радикальні висновки: що цифровий контент як складник поняття «цифрова річ» охоплює вже давно відомі об'єкти цивільного права, тому що форма об'єктивації та спосіб поширення інформації, творів науки, літератури та мистецтва, не змінює їх сутності; об'єкт, який запропоновано називати цифровою річчю, не такий уже й новий для цивільного права²⁵.

Вирішення цього питання лежить у площині чіткого розмежування літературного твору як об'єкта авторського права та цифрового контенту, як способу об'єктивації твору і водночас окремого об'єкта цивільних прав. Відповідно до ч. 1 ст. 10 ЗУ «Про авторське право і суміжні права» авторське право і право власності на матеріальний, електронний (цифровий) об'єкт, в якому втілено (зафіксовано) твір, не залежать одне від одного. Відчуження матеріального, електронного (цифрового) об'єкта, в якому втілено (зафіксовано) твір, не означає передавання (відчуження) майнових прав на твір і навпаки²⁶. Об'єктивація твору здійснюється задля поширення твору, шляхом набуття особою об'єкта, в якому втілено твір. У цифровому середовищі таким об'єктом

²³ Майданик Р. А. Правові титули і передавання криптоактивів: європейський досвід і перспективи. Актуальні питання модернізації приватноправових відносин: європейський досвід та перспективи. Матвєєвські цивілістичні читання : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. Київ, 20 жовт. Київ, 2023. С. 79.

²⁴ Мічурін Є. О. Цифрова річ: щодо подальшого вдосконалення правового регулювання. Актуальні питання модернізації приватноправових відносин: європейський досвід та перспективи. Матвєєвські цивілістичні читання : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. Київ, 20 жовт. Київ, 2023. С. 101.

²⁵ Сліпченко А. С., Сліпченко С. О. Цифрова річ як «новий» об'єкт «нових» цивільних правовідносин. *Право і безпека – Law and Safety*. 2023. № 4 (91). С. 74. <https://doi.org/10.32631/pb.2023.4.06>

²⁶ Про авторське право і суміжні права : Закон України від 01.12.22. № 2811-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#n855> (дата звернення 22.01.2025).

є цифровий контент, постачання якого сьогодні підпорядковане окремому законодавчому регулюванню. Втім, якщо цифровий контент розміщено на матеріальному носії, до його обороту застосовуються положення про речі. Отже, художній твір, книжка, цифровий контент є об'єктами різних цивільних правовідносин, що зумовлює особливості здійснення і захисту прав учасників цих відносин.

Висновок. Глобальна суспільна трансформація, широкий спектр сучасних цифрових технологій та їх інтеграція в усі сфери суспільного життя відкрили можливості створювати нові об'єкти цивільних прав, правовий режим та оборот яких донедавна залишалися за межами правового регулювання. Віртуальні активи, цифровий контент розширили коло об'єктів цивільних прав та разом з іншими благами, які потенційно створюватимуться та існуватимуть у цифровому середовищі, об'єднані в одну групу об'єктів під назвою «цифрова річ». Новизна цих правових категорій зумовила великий інтерес до пізнання їх сутності, особливостей правового режиму та механізмів обороту. Сьогодні в науці цивільного права відсутні чіткі та однастайні тенденції у розв'язанні перелічених завдань, а запропоновані доктриною рішення доволі часто мають діаметрально протилежне скерування. До прикладу, питання сутності цифрової речі одні науковці намагаються вирішити через концепт окремого об'єкта цивільних прав, інші пішли шляхом розширеного розуміння поняття речі, розцінюючи цифрову як видове поняття речі. На наше переконання, використання законодавцем у словосполученні «цифрова річ» категорії «річ» є умовним, воно не викликає потреби в пошуку нових критеріїв класифікації речей, зроблено задля законодавчої можливості поширення режиму речі на цифру річ і відповідає тенденціям правопорядку багатьох країн.

Предметом наукової дискусії є питання включення до видового ряду цифрових речей бездокументарних цінних паперів, електронних грошей та облікових записів. В основу авторської підтримки законодавця покладено науковий аналіз змісту обидвох частин ст. 177 ЦК України, які законодавчо закріплюють можливість існування об'єктів цивільних прав у матеріальному світі та/або цифровому середовищі, та сутність, правовий режим і притаманне лише їм функціональне навантаження у задоволення інтересів учасників цивільних правовідносин.

Теорія цифрової речі сьогодні робить лише перші, але дуже важливі кроки, які становлять основу її розвитку як окремої групи об'єктів цивільних прав, що створюються та існують у цифровому середовищі. Кожен етап її розвитку слугуватиме розробці та прийняттю ефективних правових рішень, які, разом узяті, сформулюють окрему галузь національного законодавства.

REFERENCES

Danilenko, O. V. (2025). On digital things as new objects of civil law. https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/19642/1/Danilenko_148-154.pdf (accessed January 28, 2025) [in Ukrainian]

- Development of the digital economy: Bills on digital things and digital services approved. (2023 November, 8), *Ivankivska-gromada wibe-site* <https://ivankivska-gromada.gov.ua/news/1691746472/> (accessed January 22, 2025) [in Ukrainian]
- How the regulation of digital services and digital content will change. (2023, March 25) *PwC wibe-site* <https://www.pwc.com/ua/uk/publications/tax-and-legal-alert/2023/digital-services-content-regulation.html> (accessed January 19, 2025) [in Ukrainian]
- Kalinichenko, L. L. (2024). Digital era: Transformation and challenges of the transition period from «Industry 4.0» to «Industry 5.0». *Economy and Society*, 61. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-61-5> [in Ukrainian]
- Laduba, M. (ed.) (2023, February 9) What are tokens, what types exist, and how to earn on them. *mc.today* URL: <https://mc.today/uk/shho-take-tokeni-yaki-voni-buvayut-ta-yak-na-nih-zarobiti/> (accessed January 25, 2025) [in Ukrainian]
- Maidanyk, R. A. (2023). Legal titles and transfer of crypto-assets: European experience and prospects. *Current issues of modernization of private legal relations: European experience and prospects*. Matviyiv's Civilist Readings: materials of the international scientific and practical conference, Kyiv, (2023, October 20). pp. 79–84 [in Ukrainian]
- Michurin, Y. O. (2023). Digital thing: On further improvement of legal regulation. *Current issues of modernization of private legal relations: European experience and prospects*. Matviyiv's Civilist Readings: materials of the international scientific and practical conference, Kyiv, (2023, October 20). pp. 100–103 [in Ukrainian]
- On accounting and financial reporting in Ukraine: Law of Ukraine (1999, July 16). No. 996-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (accessed January 28, 2025) [in Ukrainian]
- On amendments and additions to the Civil Code of Ukraine aimed at expanding the list of civil law objects: Bill (2021, December 15), No. 6447. <https://ips.ligazakon.net/document/JI06676A> (accessed January 24, 2025) [in Ukrainian]
- On amendments to the Civil Code of Ukraine regarding the expansion of the list of civil law objects: Law of Ukraine (2023, August 10), No. 3320-IX. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3320-20#Text> (accessed January 23, 2025) [in Ukrainian]
- On capital markets and organized commodity markets: Law of Ukraine (2006, February 23), No. 3480-IV as amended by the Law (2020, June 19), No. 738-IX. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15/print1491296480899025#Text> (accessed January 25, 2025) [in Ukrainian]
- On Copyright and Related Rights: Law of Ukraine (2022, December 1), No. 2811-IX. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#n855> (accessed January 22, 2025). [in Ukrainian]

- On payment services: Law of Ukraine (2021, June 30), No. 1591-IX. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20#n1249> (accessed January 27, 2025) [in Ukrainian]
- On the National Informatization Program: Law of Ukraine (2022, December 1), No. 2807-IX. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2807-20#Text> (accessed January 19, 2025) [in Ukrainian]
- Slipchenko, A. S., & Slipchenko, S. O. (2023). Digital thing as a «new» object of «new» civil legal relations. *Law and Safety*, 4(91), 68–81. <https://doi.org/10.32631/pb.2023.4.06> [in Ukrainian]
- Spasibo-Fatyeva, I. V. (Ed.). (2022). Unconventional objects: Collected works Kharkiv: EKUS [in Ukrainian]
- Tarasenko, L. (2025). Internet site as an IT law object. <http://tspartners.lviv.ua/articles/internet-sajt-jak-objekt-it-prava/> (accessed January 24, 2025) [in Ukrainian]
- Ukrainian citizens can now own «digital things.» (2023, august 11) *CXID.info wibe-site* URL: <https://cxid.info/172959.html> (accessed January 24, 2025) [in Ukrainian]
- Virtual assets in law: The long-awaited document for launching the market has been presented in Ukraine. <https://www.nssmc.gov.ua/virtualni-aktyvy-v-zakoni-v-ukraini-predstavlenyi-dovhoochikuvanyi-dokument-dlia-zapusku-rynku/> (accessed January 23, 2025) [in Ukrainian]
- Voloshka, L. (ed.) (2023, May 3) Is a token a cryptocurrency? *NOVYNARNIA*: <https://novynarnia.com/2023/05/03/chi-ye-token-kriptovalyutoyu/> (accessed January 26, 2025) [in Ukrainian]

Kalaur Ivan

Doctor of Law, Professor

Honoured Lawyer of Ukraine,

Professor of the Department of Civil Law and Procedure

of the Western Ukrainian National University

Ternopil, Ukraine

Zaitseva-Kalaur Inna

Candidate of Law, Associate Professor.

Associate Professor of the Department of Civil Law and Procedure

of the Western Ukrainian National University

Ternopil, Ukraine

Kalaur Ivan, Zaitseva-Kalaur Inna. Digital Thing as an Object of Civil Rights: Legislative Model of Legal Regime and Doctrinal Trends

Abstract

This article is devoted to a doctrinal analysis of the legislative provisions on the digital thing and scientific trends regarding the development of the doctrine about this new object of civil rights, which is created and exists exclusively in the digital environment and has property value. The objective prerequisites for amending the Civil Code of Ukraine, which reveal the concept of a digital thing, outline the provisional list of benefits that constitute its types, and stipulate the possibility of applying the provisions of this code on things to digital things, are defined. Non-documentary securities, electronic money, and online accounts are not included in the

provisional list of types of digital things, which has been the subject of discussion in legal literature. The author's support for the legislator is based on a scientific analysis of the content of both parts of Article 177 of the Civil Code of Ukraine, which legislatively enshrine the possibility of the existence of objects of civil rights in the material world and/or digital environment, and their essence, legal regime, and the functional load inherent to them in satisfying the interests of participants in civil legal relations.

The feasibility of developing a scientific approach to defining the "digital thing" as a separate type of thing, which develops the concept of a broad understanding of a thing not inherent in the national legal system, has been protested. A reservation has been made that the use of the category "digital thing" by the legislator is conditional; it does not require the search for new criteria for classifying things and is made for the legislative possibility of extending the regime of a thing to a digital thing. This approach aligns with trends in common law systems to extend general provisions on titles to property regarding the relations of appropriation and transfer of virtual assets.

An emphasis is made on arguments that distinguish a literary work as an object of copyright from material and digital objects in which the content of the work is fixed as separate objects of civil rights, the legal regime of which is established by law. In the digital environment, such a digital object is digital content, the specifics of the supply of which are defined by a separate legislative act. However, if digital content is placed on a physical medium, the provisions on things apply to its turnover.

Keywords: *digital thing, digital content, virtual assets, digital environment, civil rights objects, securities, electronic money.*